

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง ความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านท่าโป่ง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนของชุมชนบ้านท่าโป่งและศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน โดยจะใช้วิธีการศึกษา เชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลโดยวิธีการสังเกตไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งการใช้การสนทนากลุ่มและการ สัมภาษณ์แบบกึ่ง โครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการบันทึกข้อมูลในภาคสนาม การศึกษาในครั้งนี้ สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ลักษณะของชุมชน

ชุมชนบ้านท่าโป่งเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีการตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานาน แม้ว่าจะมีการย้ายถิ่น เข้ามาในพื้นที่ดังกล่าวในช่วงของปู่ย่าตายาย แต่ก็เป็นการย้ายเข้ามาเป็นกลุ่มจากหมู่บ้านใกล้เคียง เนื่องมาจากเดิมพื้นที่บริเวณที่ตั้งของชุมชนบ้านท่าโป่งเป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างแล้ง ประกอบกับพื้นที่ ประสบปัญหาดินเค็ม การเพาะปลูกไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร แต่หลังจากที่ทางราชการ ได้มีโครงการ ชลประทานแม่แฝกขึ้นมา ทำให้บริเวณพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่รับน้ำจากคลองชลประทานด้วย ทำให้มีการอพยพเข้ามาของคนในหมู่บ้านใกล้เคียงมากขึ้นจนกลายเป็นชุมชน 2 ชุมชนคือ ชุมชนบ้าน หนองหารและชุมชนบ้านท่าโป่ง เมื่อทางราชการกำหนดให้มีการตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น ทำให้ชุมชน ทั้งสองต้องมารวมตัวกัน แต่ต้องใช้ชื่อบ้านหนองหาร เพราะจำนวนครัวเรือนที่มากกว่า ในส่วน ของความสัมพันธ์ภายในชุมชนบ้านท่าโป่งนั้น มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ซึ่งส่วนใหญ่จะ เป็นเครือญาติกันหรือเป็นลูกหลานของกลุ่มผู้ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม ทำให้ความผูกพันเป็นมาก กว่าเพื่อนบ้านกันและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันเป็นอย่างดีและมีวัฒนธรรมของชุมชน เอง เช่น ประเพณีที่มีการสืบทอดต่อกันมา ทางด้านอาชีพของคนในชุมชนบ้านท่าโป่งนั้น ทำ การเกษตรกรรมเป็นหลัก มีบางส่วนที่ไปเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่นิคมอุตสาหกรรม ลำพูน โคนส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาวของชุมชน ในภาคการเกษตรมีการปลูกข้าวและทำสวนผักผล ไม้เป็นพืชเชิงพาณิชย์ ด้านการศึกษาเด็กภายในชุมชนได้รับการศึกษาจากโรงเรียนที่อยู่ในชุมชน

ในระดับชั้นประถมศึกษา ลักษณะการปกครองในชุมชน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลความเป็นอยู่และขึ้นอยู่กับ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองหาร คอยกำกับดูแลอีกทอดหนึ่ง

5.1.2 ความเข้มแข็งของชุมชน

ปัญหาของชุมชนทำโป่งอันเกิดมาจากการที่รถบรรทุกทรายจำนวนมากได้ใช้เส้นทางผ่านชุมชน โดยไม่ได้คำนึงผลกระทบที่มีต่อชาวบ้านในชุมชน จนกลายเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเรื้อรัง เมื่อชาวบ้านไม่สามารถที่จะทนต่อปัญหาต่างๆ ที่รถบรรทุกทรายได้กระทำไว้ ในที่สุดชาวบ้านก็จำเป็นต้องออกมาต่อสู้ เพื่อปกป้องสิทธิในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างปลอดภัย ผลสุดท้ายก็ยุติปัญหาได้ด้วยดี ซึ่งมีสาเหตุของปัญหา การจัดการแก้ไขปัญหของชาวบ้าน ตลอดจนผลของการแก้ไขปัญหของชาวบ้าน

1) สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนทำโป่ง เกิดมาจากการที่ทางราชการจัดให้มีการสัมปทานการดูดทรายขึ้นบริเวณริมฝั่งแม่น้ำปิงในช่วงปี พ.ศ. 2535 ส่งผลให้บริษัทที่ดำเนินกิจการเกี่ยวกับการดูดทรายได้เข้ามาทำสัมปทานในพื้นที่บริเวณอำเภแม่ริม ซึ่งทำทรายอยู่ในเขตติดต่อกับอำเภอสันทราย การที่จะนำทรายออกไปจำหน่ายนั้น จำเป็นที่จะต้องใช้ถนนที่ผ่านชุมชนทำโป่งเป็นเส้นทางในการขนส่ง ประกอบกับการขาดความสำนึกรับผิดชอบของบรรดาเจ้าของรถบรรทุกทรายที่บรรทุกทรายเกินน้ำหนักที่ถนนจะรับได้ ทำให้เกิดความเสียหายตามมา ไม่ว่าจะเป็นการฟุ้งกระจายของฝุ่นที่เกิดเวลารถวิ่ง เสียงเครื่องยนต์ของรถบรรทุกที่วิ่งผ่านชุมชนตลอดทั้งวันทั้งคืน นอกจากนี้ยังมีความเดือดร้อนในเรื่องของแรงสั่นสะเทือนจากรถบรรทุกที่ทำให้บ้านของชาวบ้านที่ตั้งอยู่ริมถนนเกิดสั่นสะเทือนตามไปด้วย ผลกระทบต่อชาวบ้านที่ตามมาก็คือ สุขภาพร่างกายของคนในชุมชนทำโป่งทรุดโทรม อันเนื่องมาจากการพักผ่อนที่ไม่เพียงพอ เพราะในเวลากลางคืนที่รถบรรทุกทรายวิ่งโดยใช้ความเร็วเต็มที่ ทำให้เกิดเสียงดังและแรงสั่นสะเทือนไปรบกวนการพักผ่อนของชาวบ้าน ทำให้ไม่สามารถพักผ่อนได้อย่างเต็มที่ นอกจากสุขภาพทางร่างกายที่ได้รับผลกระทบโดยตรงแล้ว สุขภาพจิตก็เป็นผลกระทบทางอ้อมเช่นกัน เพราะการพักผ่อนที่ไม่เพียงพอทำให้สภาพทางด้านจิตใจเสื่อมโทรมไปพร้อมๆ กันด้วย

นอกจากผลกระทบจากรถบรรทุกทรายจะเกิดกับคนในชุมชนทำโป่งแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสาธารณูปโภคต่างๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นถนน ท่อน้ำประปาของชุมชน เพราะการที่รถบรรทุกทราย ซึ่งเป็นรถบรรทุกขนาดใหญ่ มาวิ่งบนถนนที่เชื่อมต่อกันระหว่างหมู่บ้านที่มีขนาดเล็ก ประกอบกับการที่รถบรรทุกมีน้ำหนักเกินกว่าที่ถนนจะรองรับได้ ทำให้พื้นผิวถนนได้รับความเสียหาย หลุดลอกออกมา ในที่สุดก็เกิดเป็นหลุมเป็นบ่อขึ้น ชาวบ้านที่ใช้ถนนดังกล่าวในการสัญจรไป

มา ได้รับความเดือดร้อนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูฝน สภาพถนนที่ได้รับความเสียหายเป็นหลุมเป็นบ่อ จะทำให้การสัญจรไปมาระหว่างชุมชนของชาวบ้านเป็นไปด้วยความยากลำบากและอันตราย เพราะฝนที่ตกลงมาทำให้เกิดน้ำขังและสภาพถนนก็จะกลายเป็นโคลนเลน ถนนลื่น เป็นเหตุให้เกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้งด้วยกัน และการที่สภาพถนนที่เป็นโคลนเลน ยังทำความเดือดร้อนให้กับเด็กนักเรียนที่จะต้องใช้เส้นทางดังกล่าวไปโรงเรียน เพราะดินเลนจากถนนจะถูกติดใส่เสื้อผ้าชุดนักเรียนเป็นประจำและเด็กนักเรียนก็มักจะลื่นล้มอยู่เป็นประจำ ทำให้คนในชุมชนได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก

2) การจัดการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ในช่วงแรกที่เกิดปัญหาขึ้นในชุมชน ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องต่างๆ เมื่อพบกันก็จะจับกลุ่มพูดคุยกันในเรื่องที่ตนเองเดือดร้อน ต่อมาเมื่อจำนวนของคนในชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อนมีมากขึ้น ทำให้ชุมชนเกิดการรวบรวมปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมกับหาทางออกของปัญหาเหล่านั้น โดยชาวบ้านเริ่มต้นที่ไปปรึกษากับพ่อลุงทา วงศ์หาร ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือด้วยความที่พ่อลุงเคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาก่อน และทางผู้นำชุมชนก็ร่วมกับชาวบ้านในการรวบรวมสาเหตุของปัญหา ซึ่งได้ข้อสรุปคือ การขาดความรับผิดชอบของรถบรรทุกทรายที่ใช้ความเร็ว และเจ้าของท่าทรายที่จัดให้รถบรรทุกทรายวิ่งขนส่งทรายตลอดทั้งวันทั้งคืน โดยไม่ได้ถามความเห็นชอบจากชาวบ้าน และทางออกของชุมชนที่เห็นว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดในช่วงนั้นก็ คือ การเข้าไปชี้แจงความเดือดร้อนของชาวบ้านต่อเจ้าของท่าทราย เพื่อให้เจ้าของท่าทรายได้เห็นถึงความเดือดร้อนของชาวบ้าน และยอมที่จะร่วมมือแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน นอกจากชาวบ้านจะ ไปชี้แจงกับทางเจ้าของท่าทรายแล้ว ก็ยังไปปรึกษาและขอความช่วยเหลือจากทางอำเภอด้วย ซึ่งผลของการเจรจากับทางท่าทรายและทางอำเภอก็คล้ายๆ กัน คือจะพยายามช่วยเหลือชาวบ้านอย่างเต็มที่

แม้ว่าทางอำเภอจะช่วยเหลือในเรื่องของการปรับปรุงถนนที่ผ่านหมู่บ้าน จากถนนดินลูกรังเป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์แล้ว แต่ปัญหาของชุมชนก็ยังคงเกิดขึ้นซ้ำในจุดๆ เดิม เนื่องจากปัญหาของการที่รถบรรทุกทรายบรรทุกน้ำหนักเกินกว่าที่ถนนลาดยางจะรองรับได้และความเร็วที่ใช้ก็เพิ่มขึ้น เพราะสภาพของถนนที่ดีขึ้นกว่าเดิม ทำให้รถบรรทุกใช้ความเร็วได้มากขึ้น ส่งผลให้ปัญหาความเดือดร้อนแบบเดิมๆ ของชาวบ้านยังคงมีอยู่ ทำให้ชาวบ้านต้องหาทางแก้ไขใหม่ เพราะวิธีในการชี้แจงและขอความเห็นใจจากทางท่าทรายไม่เป็นผล ดังนั้นการร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านทำไปจึงเกิดขึ้น และสรุปลงที่การประท้วงปิดถนน เพื่อให้ทุกฝ่ายหันมาให้ความสนใจในความเดือดร้อนที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ ซึ่งก็ได้ผล เพราะในที่สุดทางเจ้าของท่าทรายก็ยินยอมที่จะเจรจากับชาวบ้านเพื่อหาข้อยุติที่พอใจทั้งสองฝ่าย

3) ผลของการแก้ไขปัญหากลุ่มชุมชน หลังจากที่เจ้าของท่าทรายได้เข้าร่วมกับชาวบ้านในการหาข้อตกลง เพื่อยุติปัญหาของทั้งสองฝ่าย โดยทางชาวบ้านทำโป่ง ได้เรียกร้องให้ทางท่าทรายรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสมบัติส่วนกลางของชุมชน ได้แก่ ถนนที่ชำรุด ท่อประปาที่ทางรถบรรทุกทรายได้แล่นผ่านจนเกิดแตกเสียหาย ซึ่งทางชาวบ้านขอให้ทางท่าทรายได้ชดเชยเข้ามาในรูปของการออกเงินช่วยเหลือชุมชนเป็นรายเดือน เดือนละ 3,000 บาท เพื่อนำเงินที่ได้จากท่าทรายนำไปใช้ในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน นอกจากนั้นทางชุมชนยังขอร้องให้ทางท่าทรายได้วางเงื่อนไขให้คนขับรถบรรทุกทรายได้ลดความเร็วและเพิ่มความระมัดระวังเวลาขับผ่านเข้ามาในชุมชน ซึ่งเจ้าของท่าทรายก็ยินยอมที่จะปฏิบัติตามข้อเสนอของชาวบ้านทุกข้อ และทางท่าทรายก็ขอร้องชาวบ้านให้รถทรายได้เข้าไปขนทรายได้จนถึงเวลา 22.00 น. ซึ่งชาวบ้านก็ตกลงตามข้อเสนอของท่าทรายเช่นกัน

สำหรับเงินที่ทางท่าทรายจ่ายให้เป็นรายเดือนนั้น ทางชุมชนได้นำไปใช้ในการก่อสร้างที่เพาะพของชุมชน นอกจากนั้นยังจัดซื้อ โต๊ะ เก้าอี้ และเดินที่ จำนวนหนึ่งเพื่อไว้ใช้สำหรับคนในชุมชนที่จะจัดงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น งานบวช งานแต่งงาน หรืองานศพ ก็มายืมใช้สิ่งของเหล่านี้ได้

จากผลการศึกษาดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ได้ตามแนวคิดของสุรวุฒิ ปัดโรสง (2542) ที่ผู้วิจัยนำมาเป็นเกณฑ์ชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด 8 ตัวชี้วัด สำหรับชุมชนท่าโป่งที่ผู้วิจัยทำการศึกษานั้น สามารถมีลักษณะตามที่ตั้งเป็นเกณฑ์ชี้วัดไว้เบื้องต้นจำนวน 7 ตัวชี้วัด ได้แก่

1) ชุมชนมีความสามารถพึ่งตนเองได้หรือทำอะไรด้วยตนเองได้ สำหรับชุมชนท่าโป่งสามารถที่จะปรับตัวของชุมชนในการแก้ไขปัญหากลุ่มชุมชนด้วยตนเอง มีการปรึกษาหารือกันเองภายในชุมชนในการหาวิธีการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

2) ชุมชนสามารถเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ และหรับตัวจนสามารถแก้ไขปัญหากลุ่มชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ในชุมชนท่าโป่งที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านการคมนาคมที่ถนนลูกรังของชุมชนได้รับความเสียหายจากการดำเนินงานของท่าทราย ชุมชนได้มีการร้องขอทางราชการให้ช่วยเหลือในการปรับปรุงถนนเป็นถนนลาดยางแอสฟัลต์ แต่กลับเกิดปัญหากับรถบรรทุกทรายจนถนนเกิดการชำรุดเสียหายอีก ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ว่า ความช่วยเหลือของภาครัฐไม่ได้ช่วยเหลือให้ปัญหาต่างๆ หมดสิ้นไป เป็นเพียงการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุเท่านั้น ทำให้ชาวบ้านต้องมาร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญห โดยอาศัยประสบการณ์ต่างๆ ของทุกคนที่จะเข้าร่วมกันคิดว่า ทางใดเป็นทางออกที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นของชุมชน

3) ชุมชนมีลักษณะการผลิตแบบพออยู่พอกิน เป็นชุมชนที่มีระบบการผลิตเป็นของตนเอง มีเทคโนโลยีเป็นของตนเองและสามารถใช้ได้อย่างเหมาะสม สำหรับชุมชนบ้านท่าโป่งนั้นมีระบบการผลิตที่เป็นแบบพออยู่พอกิน เพราะชุมชนบ้านท่าโป่งเป็นชุมชนที่มีความเรียบง่ายในการดำรงชีวิต พืชหลักที่ชาวบ้านทำการเพาะปลูกก็คือข้าว เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้วก็จะเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนหรือในหมู่เครือญาติ หากปีใดข้าวให้ผลผลิตมาเกินความต้องการ ก็จะนำออกจำหน่ายที่ตลาด ทำให้ไม่เป็นที่ขึ้นเป็นดินมากนัก

4) ชุมชนมีวัฒนธรรมเป็นรากฐานของชุมชน ชุมชนท่าโป่งเป็นชุมชนที่อพยพเคลื่อนย้ายมาจากชุมชนบ้านป่าบง ซึ่งเป็นชุมชนใกล้เคียงกัน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติยังมีความเหนียวแน่น โดยเฉพาะกับคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนที่ยังไปมาหาสู่กับเครือญาติในชุมชนดั้งเดิมอย่างสม่ำเสมอ หรือแม้แต่ในเรื่องของการทำบุญก็จะทำบุญที่วัดป่าบง ซึ่งเป็นวัดที่คนเฒ่าคนแก่ให้ความศรัทธามาโดยตลอด

5) ในส่วนของชุมชนต้องมีอำนาจในการปะทะกับคนภายนอกชุมชน ชุมชนท่าโป่งมีความชัดเจนในส่วนนี้ เนื่องจากการเรียกร้องให้ทำทรายออกมารับผิดชอบกับการดำเนินงานของทำทรายที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านมาโดยตลอด เป็นลักษณะของการปะทะกันกับคนภายนอกชุมชน ทั้งในด้านความคิดและการกระทำ ซึ่งชาวบ้านแสดงออกด้วยการปิดถนนไม่ให้รถบรรทุกทรายผ่านเข้าออกชุมชนเป็นการประท้วงทำทราย

6) การที่ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนอย่างมีจิตสำนึก ไม่มีการแปลกแยก โดยอาศัยพื้นฐานความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ และต้องอาศัยผู้นำที่มีความรู้และมีคุณธรรม ซึ่งสำหรับชุมชนท่าโป่งนั้น เป็นชุมชนที่มีความร่วมมือร่วมใจกันในการทำกิจกรรมของชุมชน ไม่เพียงแต่ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน กรณีที่ปิดถนนประท้วงทำทรายเท่านั้น ความร่วมมือของชุมชนยังแสดงออกในรูปแบบของความช่วยเหลือส่วนรวมในการร่วมกันปรับพื้นที่บรเวณชุมชนเพื่อที่จะเตรียมพื้นที่ในการก่อสร้างที่เฝ้าศพของชุมชน หรือแม้แต่ในงานบุญต่างๆ ชาวบ้านก็จะรวมตัวกันได้อย่างเหนียวแน่น

7) การที่ชุมชนต้องมีทรัพยากรธรรมชาติที่ดีและต้องมีคนที่มีคุณภาพในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนด้วยนั้น สำหรับชุมชนท่าโป่งแม้ว่าระดับการศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับประถมศึกษาตอนปลายเท่านั้น แต่ในเรื่องของความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไม่ได้ยิ่งหย่อนไปกว่าชุมชนที่มีคนระดับการศึกษาสูงๆ เป็นผู้คอยจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ไม่มากเท่ากับคนภายนอกชุมชนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ แต่ชุมชนเองก็ได้ได้ละเลยหากการเข้ามาใช้ประโยชน์นั้นก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อคนในชุมชน

สำหรับตัวชีวิตที่ชุมชนทำไปจึงขาดแต่เพียงเรื่องของการรอความช่วยเหลือจากภาครัฐเท่านั้นที่ชุมชนทำไปยังต้องพึ่งความช่วยเหลือจากภาครัฐอยู่ในเรื่องของการปรับปรุงซ่อมแซมถนนที่ผ่านเข้าออกหมู่บ้าน ในขณะที่ตัวชีวิตบอกถึง การไม่อาศัยคนจากภายนอกและไม่ต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ

จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนทำไปเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ชุมชนทำไปยังมีลักษณะของชุมชนเข้าข่ายเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ถึงระดับของความเข้มแข็งถึง 7 ใน 8 เกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทำให้สรุปได้ว่า ชุมชนบ้านทำไปเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในระดับสูง

5.1.3 องค์ประกอบของความเข้มแข็งในชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนทำไปง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีองค์ประกอบหลักดังต่อไปนี้

- 1) การพึ่งพาตนเอง
- 2) ศักยภาพในการหาทางออกในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

1) การพึ่งพาตนเอง ในการที่พลั้งชาวบ้านจะเกิดเป็นความเข้มแข็งในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีลักษณะของการพึ่งพาตนเองอยู่ด้วย เนื่องจากความเข้มแข็งของชุมชนจะต้องแสดงออกถึงความสามารถของคนในชุมชนที่จะปรับตัวในการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆ ในชุมชนที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาหรือผลกระทบต่างๆ ที่ทำให้คนในชุมชนได้รับความเดือดร้อน และสามารถที่จะจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนของตนเองได้ด้วยกำลังและความสามารถของคนในชุมชนเอง ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากคนอื่น ซึ่งชาวชุมชนทำไปก็แสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนทำไปไม่จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาคนจากภายนอกชุมชนให้เข้ามาจัดการกับปัญหาทรัพยากรของชุมชน ซึ่งคนในชุมชนทำไปจะมีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยร่วมกันในการคิด วางแผนการดำเนินการต่างๆ เอง ทั้งในเรื่องของการไปชี้แจงปัญหาที่เกิดขึ้นกับท่าทรายก่อน รวมไปถึงการรวมกันปิดถนนเพื่อให้ท่าทรายได้ปรับปรุงการดำเนินงานให้ชาวบ้านทำไปได้รับผลกระทบให้น้อยที่สุด

2) ศักยภาพในการหาทางออกในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ในการที่ชาวบ้านทำไปได้เข้าไปขอความช่วยเหลือจากทางอำเภอ ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานของภาครัฐที่สามารถจะช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชนทำไปได้ แต่สุดท้ายก็กลับไม่ได้ช่วยเหลือที่ต้นตอของปัญหา ทำให้ปัญหา

ที่เกิดขึ้น เกิดซ้ำขึ้นมาอีก ด้วยเหตุนี้เองที่เป็นปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านชุมชนทำไปต้องพัฒนาตนเอง ให้สามารถที่จะต่อสู้กับปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนในชุมชนที่จะหาวิธีการต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งร่วมกันวางแผนการดำเนินการต่างๆ ซึ่งคนในชุมชนเห็นว่า เป็นวิธีการที่จะทำให้เกิดผลในทางที่ดีกับชุมชนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

5.1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

จากการศึกษาชุมชนทำไปในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของศักดิ์ชัย ศรีรัตนวุฒิ (2538), อนุชาติ พวงคำลี (2540) และลลนา โสมะนะวัฒน์ (2541) ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากชุมชนทำไป จากการใช้แนวคิดจากการศึกษาของบุคคลดังกล่าว ทำให้สามารถสรุปผลการศึกษาในเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ได้ดังนี้

- 1) การรวมตัวกันของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหา
- 2) บทบาทผู้นำชุมชน
- 3) จิตสำนึกของชุมชน

1) การรวมตัวกันของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหา

เมื่อชุมชนได้ประสบกับปัญหาความเดือดร้อนจากการดำเนินงานของท่าทราย ซึ่งถือว่าเป็นความเดือดร้อนที่เกิดจากภาคเอกชน ชุมชนซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของภาครัฐก็ควร จะได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐเช่นเดียวกัน แต่ในกรณีชุมชนบ้านทำไป ความช่วยเหลือจากภาครัฐมาช้าจนเกินไป ชาวบ้านไม่สามารถอดทนรอจนความช่วยเหลือมาถึงได้ แม้ว่าทางภาครัฐจะได้มีการช่วยเหลือในเบื้องต้น โดยการเรียกเจ้าของท่าทรายไปทำความเข้าใจแล้วก็ตาม ปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านในเรื่องต่างๆ ก็ไม่ได้ลดลง ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนจึงได้มีการรวมตัวกัน เพื่อที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้น แม้ว่าในระยะแรกของการรวมตัวของชาวบ้านยัง กระจุกตัวอยู่ในระดับชาวบ้านเพียงบางกลุ่มเท่านั้น แต่หลังจากที่ชาวบ้านได้มีการพบปะสังสรรค์ กันระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ รวมทั้งบอกเล่าความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวให้กับเพื่อนบ้านได้รับทราบ

หลังจากได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความเดือดร้อนที่แต่ละคน หรือแต่ละครอบครัวได้รับ ทำให้ชาวบ้านได้ทราบถึงปัญหาว่า เป็นปัญหาความเดือดร้อนที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับในเรื่องเดียวกัน ดังนั้นชาวบ้านจึงเกิดความคิดที่จะให้มีการประชุมกันเพื่อ

ประมวลความเดือดร้อนของคนในชุมชนทั้งหมดว่า ประสบปัญหาความเดือดร้อนในเรื่องใดบ้าง และคนในชุมชนองมีความคิดเห็นอย่างไรกับปัญหาดังกล่าว

ในการประชุมรวมตัวกันของชาวบ้านในครั้งแรกถือได้ว่า ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะมีผู้มาร่วมประชุมเพียง 10 คนเท่านั้น ต่อมาเมื่อมีการบอกเล่ากันในกลุ่มเพื่อนบ้านมากขึ้น กลุ่มที่ต้องการให้เกิดการแก้ไขของชุมชน ได้พยายามอธิบายให้กับบรรดาเพื่อนบ้านที่ไม่เข้าใจถึงความจำเป็นที่จะต้องเข้ามาประชุมให้เห็นถึงความจำเป็นและเห็นถึงผลที่จะตามมาหากมีการรวมตัวกันมากกว่าเดิม ด้วยเหตุนี้ทำให้การประชุมในครั้งต่อมาจึงมีผู้เข้าร่วมประชุมมากขึ้น ในการประชุมของชาวบ้านก็ไม่ได้มีลักษณะเป็นทางการ เป็นเพียงการสอบถามถึงปัญหาและให้ผู้ที่สนใจเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา ซึ่งแนวทางในการแก้ไขที่ได้แบ่งได้เป็นสองแนวทางคือ แนวทางแรก เน้นที่การเจรจาต่อรอง เนื่องจากความเดือดร้อนที่ได้รับนั้นเกิดจากกลุ่มคนขับรถบรรทุกที่ไม่สนใจความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ไม่เกี่ยวกับทำทนาย แต่อีกแนวทางเป็นแนวทางที่เน้นความเด็ดขาดโดยใช้การประท้วงปิดถนน เพื่อให้ทางภาครัฐ ทั้งทางอำเภอและทางองค์การบริหารส่วนตำบลมาช่วยเหลือดูแล และภาคเอกชนคือทำทนาย ได้เข้ามารับทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน

เมื่อมีการส่งตัวแทนชาวบ้านไปเจรจากับทางทำทนายแล้วไม่ประสบความสำเร็จ ความเดือดร้อนของชาวบ้านยังเหมือนเดิม ชาวบ้านจึงต้องใช้นโยบายที่สองคือปิดถนนประท้วง ซึ่งการปิดถนนจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือกันของคนในชุมชนอย่างดี แม้จะมีระยะเวลาในการเตรียมการที่สั้น แต่ด้วยความที่ชาวบ้านมีการรวมตัวกันเป็นอย่างดีและมีความรอบคอบ ทำให้การปิดถนนสามารถทำได้อย่างรวดเร็วและเป็น ไปด้วยความสงบเรียบร้อย ซึ่งในที่สุดทางทำทนายก็ยอมเจรจาและยอมทำตามเงื่อนไขที่ชุมชนกำหนด

2) บทบาทผู้นำชุมชน

ในการเกิดความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชนบ้านท่าโป่ง อันจะทำให้เกิดเป็นความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อที่เป็นพลังในการต่อรองและจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน จำเป็นที่ต้องมีผู้นำในการคอยประสานงานระหว่างคนในชุมชนกับกลุ่มภายนอกชุมชน นอกจากนั้นยังต้องเป็นผู้คอยชี้แนะในเรื่องต่างๆ ให้ชาวบ้านสามารถยอมรับได้ สำหรับชุมชนท่าโป่งที่มีผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ คือเป็นเพียงผู้อาวุโสกลุ่มเล็กๆ ของชุมชน แต่ด้วยความที่เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน และสามารถที่จะรวมชาวบ้านในชุมชนมาร่วมกันหาทางออกให้กับชุมชนของตนเอง โดยผู้นำชุมชนของชุมชนท่าโป่งมีลักษณะที่เป็นคนรักความสงบ ไม่นิยมหาทางออกด้วยการใช้ความรุนแรง ดังนั้นผู้นำชุมชนจึงมีส่วนอย่างมากที่จะเสนอแนะแนวคิดในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในแนวทางของการเจรจาประนีประนอม

กัน เพราะผู้นำชุมชนและชาวบ้านบางส่วนเห็นว่า วิธีการที่ใช้ความรุนแรงหรือการใช้กำลังในการแก้ไขปัญหามิใช่สิ่งที่เป็นทางออกอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ในการแก้ไขปัญหามันในระยะแรกของชุมชนทำไปจึงมักที่จะไปเจรจาซึ่งแรงความเคียดแค้นของคนในชุมชนให้ทางทำทนายและทางอำเภอได้รับทราบ

สำหรับผู้นำชุมชนในปัจจุบันที่ชุมชนต้องการนั้น นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถแล้ว ต้องเป็นผู้ที่มีความเคียดแค้นในการตัดสินใจ เช่นเดียวกับผู้นำชุมชนของชุมชนทำไป เมื่อทางออกแรกคือการเจรจาซึ่งไม่เป็นผล ชาวบ้านในชุมชนยังได้รับความเคียดแค้นจากสาเหตุเดิม เหตุนี้ผู้นำชุมชนทำไปจึงต้องให้ชาวบ้านมาร่วมกันหาทางออกกันอีกครั้ง ซึ่งในครั้งนี้จำเป็นที่จะต้องใช่วิธีการที่ต้องให้เห็นผลมากกว่าเดิม นั่นคือ การใช้วิธีปิดถนนประท้วง ซึ่งเป็นทางออกด้วยใช้กำลังของคนในชุมชน มาร่วมกดดันให้ทางทำทนายและทางหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนในความรับผิดชอบ ได้เห็นถึงปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ แล้วก็ประสบผลสำเร็จในที่สุดนำมาซึ่งข้อตกลงที่ทั้งฝ่ายของชาวบ้านและฝ่ายของทำทนายยินยอมกันด้วยดี

3) จิตสำนึกของชุมชน

จิตสำนึกของชุมชนทำไปในระยะแรกยังไม่ค่อยมีเท่าที่ควร อันเนื่องมาจากสภาพสังคมเศรษฐกิจในปัจจุบันที่บีบรัดให้คนในสังคมต้องเร่งทำงาน เพื่อหาเงินมาบำบัดความต้องการของคนในสังคม คนในชุมชนทำไปก็เช่นเดียวกัน จะเกิดเป็นจิตสำนึกในการร่วมกันดูแลจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนก็ต่อเมื่อตนเองได้รับความเคียดแค้น ดังนั้น ในช่วงที่ทุกคนได้รับความเคียดแค้นจากรถบรรทุกทุกหลายจึงเริ่มที่จะเข้ามารวมตัวกัน เพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน ซึ่งการเคลื่อนไหวของคนในชุมชนเป็นไปตามหลักการของการต่อสู้เพื่อการพัฒนา ทำให้เกิดการปรับตัวของคนทั้งชุมชน จากเดิมที่มีการพึ่งพาอาศัยกันในเรื่องต่างๆ ที่ไม่ใช่เรื่องส่วนรวม มาเป็นการรวมตัวของชาวบ้านเพื่อที่จะหาทางแก้ไขปัญหาคือคนที่คนทั้งชุมชนประสบอยู่ ซึ่งจิตสำนึกดังกล่าวจะค่อยๆ ก่อเกิดขึ้นมาจากพื้นฐานของการเห็นความสำคัญขงสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่ตนเองเห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ตนเองจะต้องคอยดูแลแก้ไขหากเกิดปัญหาขึ้น

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากภาพของการจัดการกับปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมของชุมชนทำไปที่สามารถเจรจาต่อรองกับธุรกิจทำทนายจนประสบความสำเร็จ แม้ว่าการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยชาวบ้านในชุมชนที่เคียดแค้นมาเป็นแรงผลักดันให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งปัญหาของการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนทำไป มีตัวจักรสำคัญที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวคือ ความรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่นับวันจะทวีความรุนแรง

เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นตัวเร่งให้ชุมชนต้องมีการปรับตัวให้เข้มแข็งพอที่จะสามารถต่อสู้และต่อรองกับปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นตัวผลักดันให้เกิดการรวมตัวของผู้คนในชุมชน เพื่อร่วมกันหาทางออกในปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มแกนนำของชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่ริเริ่มในการเข้าไปแก้ไขปัญหาคด้วยจิตสำนึกของความรับผิดชอบที่มีต่อชุมชนของตนเอง ทำให้คนในชุมชนยอมรับและปฏิบัติตามแนวทางที่ได้วางร่วมกันไว้ ทำให้เกิดความเป็นเอกภาพของคนในชุมชนทำไปงในการเข้าร่วมการประชุมเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาลิ่งแวดล้อมของชุมชนบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง

การศึกษาในครั้งนี้ ได้สะท้อนภาพของการแก้ไขปัญหาลิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยคนในชุมชน เป็นผู้ตัดสินใจร่วมกันในการคิดหาสาเหตุของปัญหา ร่วมกันคิดหาทางออก ร่วมกันปรับปรุงวิธีการในการแก้ไขปัญหา ซึ่งความรู้ที่ได้มาจากการสอบถามจากคนที่เคยประสบปัญหาเหล่านี้มาก่อน รวมทั้งการรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อแหล่งต่างๆ ในการประกอบการตัดสินใจในการเลือกวิธีแก้ไขปัญหา จากการที่ชุมชนได้ลองผิดลองถูกในวิธีในการแก้ไขปัญหาลิ่งแวดล้อมของชุมชน ทำให้เกิดเป็นประสบการณ์ของคนในชุมชนเอง ซึ่งจะส่งผลให้คนในชุมชนได้พัฒนาตนเองให้สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองได้ ในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับลิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้น จะเห็นได้ว่า การเกิดความเข้มแข็งของชุมชนทำไปงนั้น อยู่บนพื้นฐานของความเป็นชุมชนที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆ ของการแก้ไขปัญหาลิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เอนก นาคะบุตร (อ่างใน ชาติชาย มณีกาญจน์ ,2538) ที่ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนว่า ชุมชนจะเกิดความเข้มแข็งในการแก้ไขปัญหาลิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นได้นั้น ต้องมีการพัฒนาศักยภาพในการแก้ไขปัญหาลิ่งแวดล้อมของตนเองในด้านของการเรียนรู้ การหาทางออกในเชิงคืบร่น แล้วย่อยๆ พัฒนาขึ้นจนเกิดเป็นพลังในการต่อรองหรือพลังในการจัดการกับปัญหาลิ่งแวดล้อมของชุมชนได้ สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการกับปัญหาลิ่งแวดล้อมของชุมชน ได้พิจารณาตามแนวคิดของ สุวิทย์ ชีรสาคัด (2535) และของสุรวุฒิ ปัดโรสง (2542) มาใช้ประกอบในการวิเคราะห์ กรณีศึกษาชุมชนทำไปง ดังต่อไปนี้

5.2.1 องค์ประกอบของความเข้มแข็งในการจัดการกับปัญหาลิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

1) การพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาตนเองของชาวบ้านชุมชนทำไปงที่เกิดจากความล่าช้าในการช่วยเหลือของหน่วยงานของรัฐ ประกอบกับวิธีการในการแก้ไขปัญหาลิ่งแวดล้อมที่ทางภาครัฐได้จัดการให้คือการปรับปรุงสภาพถนนให้มีสภาพดีกว่าเดิม กลับเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาแบบเดิมๆ ขึ้นมาอีก ทำให้ชาวบ้านเกิดความคิดในการที่จะแก้ไขปัญหาลิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง เนื่องจากคนในชุมชนได้รับความเดือดร้อน การดูแลช่วยเหลือที่รัฐส่งมาให้ก็ไม่ได้แก้ที่ต้นเหตุ ทำให้

ชาวบ้านเกิดความรู้สึกไม่มีใครช่วยแก้ไขปัญหาค้นเองได้นอกจากตนเอง ดังนั้นชาวบ้านจึงต้องรวมตัวกัน คิดหาทางออก วางแผนการดำเนินการต่างๆ ที่ชาวบ้านเห็นว่า เป็นทางออกที่จะทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นคลายลงหรือหมดไป ซึ่งสอดคล้องกับ สุรวุฒิ ปัดโรตง (2542) ที่เห็นว่า ความเข้มแข็งของชุมชนจะต้องเกิดจากอุดมการณ์ของคนในชุมชนที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งชาวบ้านจะต้องมีการร่วมกันคิดแก้ไข วางแผนหรือกำหนดการดำเนินงานหรือจัดการชีวิตของคนในชุมชน ในการที่จะรักษาผลประโยชน์และทำให้เกิดความสงบสุขภายในชุมชนของตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพามุคตลภายนอก

2) ศักยภาพในการหาทางออกของชุมชน สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า ได้สอดคล้องกับการศึกษาของ มลวิภา ศิริโหราชัย (2542) ซึ่งได้ศึกษาในเรื่องกระบวนการรวมพลังของชุมชนท้องถิ่นเพื่อคัดค้านการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบในชุมชน : กรณีศึกษาวานเกษตรใหม่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่การศึกษาพบว่า ในการเกิดพลังของชุมชนในการที่จะต่อสู้คัดค้านการกำจัดมูลฝอยแบบฝังกลบในชุมชน จำเป็นที่จะต้องให้คนในชุมชนได้มีการพัฒนาศักยภาพของตนเองในการที่จะเกิดเป็นพลังในการต่อรองหรือต่อสู้ เช่นเดียวกับชุมชนทำโป่งที่มีการพัฒนาตนเองให้สามารถต่อสู้และต่อรองกับการดำเนินงานของเอกชนอันเป็นเหตุทำให้ชาวบ้านชุมชนทำโป่งได้รับความเดือดร้อน

ขณะเดียวกันชาวบ้านชุมชนทำโป่งก็มีการหาความรู้ในการหาทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นจากหลายแหล่ง ทั้งการรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ ทั้งการพูดคุยกับคนจากชุมชนใกล้เคียงที่มีปัญหาล้ายๆ กัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชาติชาย มณีกาญจน์ (2538) ซึ่งได้ศึกษาในเรื่องศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพขององค์กรชุมชนจะเกิดเป็นพลังในการเคลื่อนไหวให้เกิดอำนาจในการต่อรองกับหน่วยงานอื่นได้นั้น ชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน นอกจากนั้นยังต้องมีการสะสมและถ่ายทอดความรู้ที่สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับชุมชนตนเองได้

5.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

1) การรวมตัวของชุมชนในการแก้ไขปัญหา สำหรับชาวบ้านชุมชนบ้านท่าโป่ง มีการรวมตัวกันหลังจากที่ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านต้องหันมาร่วมกันหาสาเหตุของปัญหา รวมทั้งหาหนทางในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ มงคล คำนธานินทร์และคณะ (2536) ที่ได้ศึกษาในเรื่องของการบริหารจัดการจัดการป่าชุมชนว่า การบริหารจัดการป่าชุมชนมักจะเกิดจากแรงกดดันในแต่ละพื้นที่ที่จะทำให้เกิด

เป็นอำนาจการจัดการ ซึ่งเมื่อใดที่มีความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์กับคนภายนอกที่เข้ามาแย่งชิงการใช้ทรัพยากร โดยในการบริหารจัดการของชุมชนมักที่จะมีการรวมกลุ่มของผู้ที่ได้รับความสะดวกหรือเหล่านั้น เข้ามาประสานผลประโยชน์ร่วมกัน แต่สำหรับชุมชนทำไปเพื่อการประสานผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการประสานประโยชน์เพื่อให้เกิดกับชุมชนของตนเอง เนื่องจากผลประโยชน์ที่ได้รับจากทางทำทวาย ได้มีการจัดการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของคนในชุมชน ซึ่งจะนำไปใช้ในการซื้อของใช้ต่างๆ มาเป็นของส่วนกลาง เมื่อคนในชุมชนมีความจำเป็นต้องใช้ก็ สามารถที่จะมาทำการหยิบยืมไปใช้ก่อนได้ ดังนั้น ในการที่ชาวบ้านมารวมตัวกันในการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในขั้นตอนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการระดมความคิด การร่วมมือกันในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ตลอดจนมาร่วมกันในการประเมินผลของการดำเนินการที่แสดงผลออกมาในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนขับรถบรรทุกที่ใช้ความเร็วลดลงเมื่อเข้ามาในเขตของชุมชน เป็นต้น

2) บทบาทผู้นำชุมชน ในส่วนของบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีส่วนให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนบ้านท่าโป่งมาก เนื่องจากผู้นำชุมชนของบ้านท่าโป่ง เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และมีความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถชี้แนะให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างตรงจุด เนื่องมาจากการที่ผู้นำชุมชนของบ้านท่าโป่งเคยเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมาก่อน ทำให้เข้าใจในอุปสรรคและปัญหาในการติดต่อและดำเนินการให้ความช่วยเหลือของรัฐเป็นอย่างดี ทำให้ชุมชนได้ทราบถึงสภาพความเป็นไปของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ในกรณีที่ภาครัฐให้ความช่วยเหลือล่าช้าหรือการแก้ไขที่ไม่ตรงกับสาเหตุ ซึ่งสอดคล้องการให้ความหมายกับ รัชนีกร เศรษฐโช (อ้างใน กัลยา ณ เชียงใหม่ ,2538) ที่ได้ให้ความหมายของผู้นำว่า เป็นผู้ที่มีความสามารถสูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งผู้นำชุมชนของบ้านท่าโป่งยังเป็นบุคคลที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความนับถือและยอมรับในความสามารถ เนื่องจากเป็นผู้อาวุโสของชุมชน และเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต โดยสังเกตได้จากการที่ผู้ใหญ่บ้านไปดำเนินเรื่องการปรับปรุงถนนเข้าชุมชนซึ่งไม่มีความคืบหน้า แต่เมื่อผู้นำชุมชนได้ไปติดต่อโดยอาศัยความสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่ของอำเภอ ตั้งแต่ครั้งยังอยู่ในตำแหน่งของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เคยทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของอำเภอในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อติณ ระพีพัฒน์ (2533) ที่ศึกษาในเรื่องของผู้นำ โดยผู้นำที่เกิดจากการพัฒนาชุมชน จะมีลักษณะที่สังคมให้การยอมรับและยกย่องนับถือจากคนในชุมชน นอกจากนั้นผู้นำชุมชนยังต้องเป็นบุคคลที่คอยประสานงานในเรื่องต่างๆ ระหว่างชาวบ้านกับทางราชการ หรือกับทางเอกชน

3) จิตสำนึกของชุมชน คนในชุมชนบ้านท่าโป่งแต่เดิมก็มีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น เนื่องจากได้อพยพย้ายจากหมู่บ้านเดียวกัน มาลงหลักปักฐานในเขต

พื้นที่บ้านท่าโป่งในปัจจุบัน แต่เมื่อสภาพทางเศรษฐกิจในปัจจุบันที่บีบรัด ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนจากเดิมที่มีความใกล้ชิดเริ่มที่จะคลายตัวออก คนในชุมชนมุ่งเน้นที่การผลิตเพื่อขายมากขึ้นกว่าแต่ก่อนที่ทำการผลิตเพื่อยังชีพแต่เพียงอย่างเดียว ประกอบกับการที่วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากปัญหาของฝุ่นที่ฟุ้งกระจายไปทั่วชุมชน ทำให้เกิดผลกระทบต่อคนในชุมชนในด้านของความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม จนเมื่อปัญหาที่เกิดขึ้นทวีความรุนแรงมากขึ้น จิตสำนึกของคนในชุมชนที่เห็นว่า ชุมชนนี้เป็นของพวกเขา การที่คนภายนอกเข้ามาใช้อย่างไม่มีการจัดการที่ดี ทำให้เจ้าของทรัพยากรได้รับความเดือดร้อน จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันขึ้นเพื่อเรียกร้องให้เห็นถึงพลังของชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงความรักและความห่วงใยทรัพยากรของชุมชน ซึ่งชาวบ้านพร้อมใจกันที่เข้าร่วมในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยที่ภาครัฐไม่ได้เข้าร่วมจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ อนุชาติ พวงคำถิ (2540) ในเรื่องของจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจากคนภายนอกมักคิดว่า ชุมชนขาดความสำนึกรักในชุมชนของตนเอง การแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น มักที่จะต้องให้รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้เข้าไปดูแลและจัดการกับปัญหาเหล่านั้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นการบั่นทอนความเข้มแข็งของชุมชน แต่หากคนในชุมชนมีความรู้สึกสำนึกรักในชุมชนของตนเองแล้ว พลังที่เกิดขึ้นก็จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง และยังเป็นพลังที่คนในชุมชนสามารถที่จะนำไปต่อรองกับพลังต่างๆ จากภายนอกได้

5.3 ข้อเสนอแนะ

บทเรียนที่ได้จากการศึกษาความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านท่าโป่งนี้ ทำให้เห็นความชัดเจนในเรื่องของการพัฒนาตนเองไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่เริ่มต้นความคิดในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งในกลุ่มผู้นำชุมชนเองก็เป็นกลุ่มที่เกิดมาจากความสำนึกในความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและความนับถือศรัทธาของคนในชุมชนที่ให้ความไว้วางใจในการให้คำแนะนำหรือชี้แนะในการหาวิธีแก้ไขปัญหาให้สำเร็จลุกลงไปด้วยดี ส่งผลให้คนในชุมชนให้การสนับสนุนในสิ่งที่กลุ่มผู้นำชุมชนได้เสนอแนะ นอกจากนั้นการแก้ไขจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนยังเป็นอิสระ ดำเนินการอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ต่อชุมชนเป็นหลัก โดยมีกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นส่วนประสานเชื่อมโยงในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน รวมไปถึงหน่วยงานของทางราชการและเอกชนเป็นไปด้วยความราบรื่น

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ความคิดเรื่องของความเข้มแข็งในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชน เป็นเรื่องที่ชุมชนส่วนใหญ่ยังให้ความสนใจได้ไม่มากนัก เนื่องจากชุมชนในชนบทส่วนใหญ่ยังพึ่งพิงอยู่กับทางราชการอยู่มาก ทำให้การเกิดความเข้มแข็งของชุมชนแต่ละชุมชนเป็นไปได้ช้ามาก ดังนั้นทางภาครัฐควรที่จะเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองมากขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดความสนใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนตนเอง ซึ่งโดยปกติแล้วคนในชุมชนมักจะมองข้ามไป

2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในเรื่องของการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านท่าโป่งกับชุมชนอื่น ที่มีความเคือคร้อนในเรื่องของการเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เพื่อที่จะหารูปแบบในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน โดยคนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง ซึ่งจะให้เป็นแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนอื่นที่มีปัญหาคือคล้ายกันต่อไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาและวิจัยในครั้งต่อไป

1) ในการศึกษาเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนอื่นๆ ไม่ว่าจะในประเด็นใดก็ตามในครั้งต่อไป ควรที่จะศึกษาในเรื่องของรูปแบบในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ของชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ให้ละเอียด เนื่องจากชุมชนแต่ละชุมชนมีบริบทที่แตกต่างกัน ดังนั้นการศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหาของแต่ละชุมชน อาจจะมีพื้นฐานของแนวทางที่จะนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องเจาะลึกให้เห็นถึงแนวคิดที่แท้จริงของการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้ได้ เพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้องและสามารถที่จะนำไปใช้ศึกษากับชุมชนอื่นที่เกิดปัญหาแบบเดียวกันได้

2) ในการศึกษาในเรื่องความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านท่าโป่งในประเด็นต่างๆ กับชุมชนอื่นในครั้งต่อไป จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับระบบคิดของคนในชุมชนให้มากที่สุด เพื่อที่จะทราบถึงแก่นของความเป็นไปของชุมชนที่ต้องการศึกษา เนื่องจากชุมชนมีระบบคิดที่แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม ดังนั้นการศึกษาในเรื่องของความเข้มแข็งของชุมชนจำเป็นที่ผู้วิจัยจะต้องมีความคิดที่เป็นกลาง หรือไม่มีอคติต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะการเข้าไปศึกษาในชุมชนเป็นเวลานาน อาจเกิดการคล้อยตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน จนทำให้เกิดความไม่เป็นกลางของผู้วิจัยเอง